

ממנו דם וזהו מעשה המחייב מלקות, חייב בכולן – בתשלום כל
 חמשת הדברים, והטעם בחובל ביום הכיפורים, אף שבכל מקום
 שאדם עושה מעשה המחייב ממון ומלקות הדין הוא שלוקה ואינו
 משלם, לגבי חבלה דרשו חכמים מפסוק שדינו לשלם ולא ללקות.
 אדם החובל בעצמו, חייב בכולן – בכל חמשת הדברים, חוץ
 מן ה'שבת' – ביטול מלאכתו, כיון שעבד זה הוא שלו – של החובל,
 כיון שמלאכתו שייכת לאדון שחבל בו, אך החובל בעבד עברי של
 אחרים משלם 'שבת' לאדונו כמבואר לעיל (פז). החובל בעצמו
 כנעני של אחרים, חייב בכולן, כיון שמל וטבל ודינו כישאל,
 ומשלם החובל לרבו של העבד. רבי יהודה חולק ואומר, החובל
 בעבד כנעני חייב בארבעה דברים בלבד, ולא בבושת, לפי שאין
 לעבדים דמי בושת.
 חרש – שאינו שומע ואינו מדבר, שופה וקפן, פניעתן – הפגישת
 בהם בענין נזקים תמיד רעה למי שפגשם, בין אם הויקו ובין אם
 הוזקו, כיון שאדם החובל בהן חייב לשלם להם, ואילו הם שחבלו
 באחרים פטורין מכל התשלומים, משום שאינם בני עונשים
 (תמורה ב:). העבד הכנעני והאשה הנשואה, פניעתן רעה, שכן
 החובל בהם חייב בכל, והם שחבלו באחרים פטורין מהכל, שהרי
 אין להם ממון לשלם, כי מה שקנה עבד קנה רבו, ומה שקנתה
 אשה קנה בעלה (קידושין כג:). אבל אין זה פטור גמור, אלא מחמת
 שאין להם ממון, ולכן משלמין לאחר זמן, כגון אם נתגרשה האשה
 או נשתחרר העבד ויש להם נכסים, חייבין לשלם.
 המכה את אביו ואמו, ועשה בהן חבורה – מכה המוציאה דם, וכן
 החובל בבהמה בשבת והוציא ממנו דם, פטור מכולן – מכל
 התשלומים, מפני שהוא נדון בנפשו – חייב מיתה, ואין אדם נענש
 בשני עונשים על מנשה אחד, אלא בעונש החמור בלבד, ולכן
 הוא פטור מתשלומים.
 והחובל בעצמו כנעני שלו, פטור מכולן, שהרי בקניית העבד זכה
 בכל זכויות הממון שיש בו, וכיון שאף אם אחרים יחבלו בו ישלמו
 לאדון, כל שכן שאם הוא עצמו הויקו, שפטור:

גמרא

הגמרא דנה בדין החובל בבת קטנה, למי הוא משלם את דמי
 חבלתה. מסתפקת הגמרא: בעא מיניה רבי אלעזר מרבי, החובל בבת
 קטנה של אחרים, את תשלום החבלה, למי הוא נותן. וצדדי הספק
 הם כך, מי אמרינן, כיון דאקני ליה רחמנא – שהקנתה התורה את
 'שכבה הנעורים' שלה לאב, ובכלל זה שיוכל לקדשה למי שירצה,
 לכן תשלום החבלה נמי דאכיה הוי – גם כן ניתן לאביה, מי
 מעמא, דהא אפחתה מבססה – שהרי החובל בה הפחית את שוויה,
 וגרם בכך הפסד לאב שיקבל כסף תמורת קידושה. או
 דילמא שרק את שכבה הנעורים עצמו הוא דאקני ליה רחמנא, שאם
 יקדשנה יזכה בכסף הקידושין, משום דאי בעי למסר לה למוכה
 שחין, מצי מסר – שאם ירצה לקדשה אף למוכה שחין הרשות
 בידו, כאמור בפסוק (דברים כב טז) 'את בתי נתתי לאיש הזה',
 שבידו לקדשה למי שירצה, ונלמד מזה שהקנתה לו התורה את
 כסף הקידושין. אבל לענין תשלום החבלה, כיון דאי בעי מתחביל
 בה – שאם רצונו לחבל בה, לא מצי בחיל – אינו רשאי לחבול,
 שהרי החובל באדם מ ישראל עובר על 'לא יסף פן יסף להפחתו'
 (דברים כה ג), כמבואר בכתובות (לג), אם כן גם כשאחרים חבלו
 בה, לא קנייה ליה רחמנא – לא הקנתה לו התורה את תשלומי
 חבלתה, והחובל בה חייב לשלם לה, ולא לאביה.

וכן היה רבי יהודה פוקדו מכל הימים שבתורה, דהיינו דיני הממון,
 שאינו יכול לדון אחרים בבית דין, וכן אין דנים אותו, בין
 כשתובעים אותו ובין כשהוא תובע אחרים.
 מבארת הגמרא: מי מעמא דרבי יהודה שפטר את הסומא מדיני
 הממונות שבתורה, דאמר קרא לגבי רוצח בשגגה (במדבר לה כד)
 'ושפטו העדה בין המכה ובין נאל תדם על המשפטים האלה', ויש
 לדרוש שרק כל שישנו בדין מכה ובדין נואל תדם, וישנו אף בכל
 המשפטים, אבל כל שאינו שייך בדיני מכה ובנואל תדם, כגון
 הסומא, וכמו שדרשנו לעיל (פז) שפטור מגלות וממיתת בית דין,
 אינו שייך במשפטים.
 מביאה הגמרא ברייתא נוספת בדעת רבי יהודה: תניא אידך, רבי
 יהודה אומר, סומא שבייש אין לו חיוב לשלם בושת. וכן היה רבי
 יהודה פוקדו מכל המצוות האמורות בתורה. מבארת הגמרא: אמר
 רב שישא בריה דרב אידי, מי מעמא דרבי יהודה שפטר את הסומא
 מכל המצוות שבתורה, דאמר קרא בענין לימוד המצוות לעם
 ישראל (דברים ו א), (ואלה המצוות) 'ולואת המצוות' החקים
 והמשפטים, והוקשו המצוות והחקים למשפטי הממון, ויש
 לדרוש, כל שישנו במשפטים – בדיני הממונות, וישנו גם במצוות
 וחקים, וכל שאינו במשפטים, כגון הסומא, שהתבאר בברייתא
 הקודמת שאינו בכלל משפטי הממונות, אינו חייב אף במצוות
 וחקים האמורים בתורה.
 הגמרא מביאה בענין זה את דברי רב יוסף, שהיה סומא: אמר רב
 יוסף, מריש יהא אמינא – בתחילה הייתי אומר, דמאן דאמר –
 שכשיאמר לי אחד מן החכמים, שהלכה כרבי יהודה, דאמר
 שסומא פטור מן המצוות, קא עבדינא יומא טבא לרבנן – אעשה
 סעודה של יום טוב לתלמידים, מי מעמא, משום דלא מפקדינא –
 שאינני מצווה לקיים את המצוות ומכל מקום קא עבדינא – אני
 עושה מצוות, ומעלתי גדולה ממי שמקיים את המצוות רק מחמת
 שהוא חייב בהם. והשתא – אבל עתה, דשמעית להא – ששמעתי
 את אמריו דרבי חנינא, דאמר רבי חנינא, גדול במעלות המצוות
 ועושה, כיון שהוא דואג וחושש תמיד שמא יבטל את המצוות,
 ממי שאינו מצווה בהם ועושה אותם, כיון שאין לו עול וקושי בכך,
 שהרי אם לא ירצה לא יקיים, מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי
 יהודה, אלא סומא חייב במצוות, עבדינא יומא טבא לרבנן. מי
 מעמא, משום דכי מפקדינא – שכשאני מצווה במצוות, אית לי
 אנגרא טפי – יש לי שכר מרובה יותר על עשיית המצוות.

משנה

משנתניו תבאר את פטור הבהמה מ'חמשה דברים', מלבד נזק,
 ומ'דמי ולדות'. וכן תביא אופנים שבהם פטור אדם המזיק מכל
 החיובים או מחלקם.
 זה – הדין שיובא עתה הוא החומר [הדין החמור] שיש באדם
 המזיק יותר ממשור המזיק, שהאדם משלם נזק, צער, ריפוי, שבת
 ובושת, וכן אם הזיק לאשה מעוברת והפילה ולדותיה, משלם
 לבעל את דמי הולדות, כלומר את מה שהפחית משווי האשה
 מחמת שאינה מעוברת עתה. ואילו שור שהזיק, בעליו אינו משלם
 אלא נזק, ופטור מארבעת הדברים האחרים, וכן פטור מ'דמי ולדות'
 מביאה המשנה פרטי דינים בחיוב זה של חמשה דברים: אדם
 המכה את אביו ואת [א-או את] אמו, ובהכאה זו לא עשה בהן חבורה
 – פצע המוציא דם, שאינו חייב מיתה על הכאה זו כמבואר
 בסנהדרין (פה), וכן החובל בבהמה ביום הכיפורים, אף שהוציא

המונות הנצרכים לה, שאף הם שייכים לה. והקמא נמי, לא נצרכה
– לא נאמרה הלכה זו, שהחובל בביתו הקטנה פטור כשאינה
סמוכה על שולחנו, אלא להעדרה – לדמי החבלה העודפים על
מונותיה, שרק מהם הוא פטור, אבל מה שנצרך למונותיה מדמי
חבלתה ודאי צריך לתת לה.
עתה עוברת הגמרא לדון בברייתא השניה, לפי היריון האמור
לעיל שבירייתא זו עוסקת באופן שבני סמוכים על שולחנו. מקשה
הגמרא: **במאי אוקימתא לברייתא** – באיזה אופן העמדת את
הברייתא האחרונה, בסמוכין על שולחנו, ולכן אם חבל בהם האב,
פטור, ואם כן קשה מהמבואר ברישא של הברייתא, שהחובל
בבניהם ובנותיהם של אחרים, אם היו גדולים, יתן להם את דמי
חבלתם מיד, ואם היו קטנים יעשה להם קנויה, ואם מדובר
בסמוכים על שולחן אביהם, אמאי יתן להם את דמי חבלתם, והרי
לאביהם קעי למיתב – צריך הוא ליתנם לאביהם, כמו שברישא
כשחבל בבניו אינו צריך לשלם להם, באמת שהם סמוכים על
שולחנו. מתרצת הגמרא: אמרי, כיון שטעם הפטור באב החובל
בבניו הסמוכים על שולחנו הוא משום 'איבה', כלומר שיקפיד
עליהם, ממילא יש לחלק ולומר דבי קא קפיד – מתי הוא מקפיד
על כך, דווקא במידי דקא חסר – בדבר שיש לו חסרון ממון, והיינו
כשחבל בהם בעצמו ועליו לשלם להם ולכן פטורוה, אבל במידי
דאיתא מעלמא – ברווח שבא להם מאחרים, וכגון שאחרים חבלו
בהם וצריכים לשלם להם, שאין האב נחסר ממון, לא קפיד, ולכן
אפשר לתת להם דמים אלו.
מקשה הגמרא על תירוצו זה: והא מצינא של בניו ובנותיו, דמעלמא
קאית להו – שרווח זה בא להם ממקום אחר ואינו נחסר ממון על
ידו, ומכל מקום קא קפיד, במבואר במשנה (כ"מ יב), שמציאת בנו
ובתו הקטנים הרי היא שלו, וביאר רבי יוחנן (שם יב): 'שקטנים'
היינו אפילו גדולים שסמוכים על שולחן אביהם שדינם לענין זה
קטנים. ומוכח שאף בדבר שאין לו הפסד הוא מקפיד, ואם כן
מדוע כשחבלו אחרים בבניו ובנותיו הסמוכים על שולחנו, אין דמי
החבלה ניתנים לו. מתרצת הגמרא: אמרי, ברווחא דקאית להו
מעלמא, ומלבד זה גם לית להו צערא דגופייהו קנויה – לא היה
להם צער בגופם שעל ידו קיבלו רווח זה, וכגון במציאה, קפיד
האב, במבואר לגבי מציאה, אכל בדמי החבלה שלהם, דאית להו
צערא דגופייהו, וגם מעלמא קאית להו, לא קפיד האב שבניו יקבלו
את דמי החבלה.
מקשה הגמרא גם על תירוצו זה: והא התיב – בברייתא הראשונה,
באופן שחבלו אחרים בביתו הקטנה, יש את שני התנאים האמורים,
גם דאית לה צערא דגופא, וגם מעלמא קאית לה, ומכל מקום
מבואר בברייתא דקא קפיד, דקתני בברייתא ולא עוד, אלא
(אפילו) אחרים שחבלו בה תיבין ליתן את דמי חבלתה לאביה ולא
לה, ואם אינו מקפיד בכך, מדוע לא יתנו לה את דמי חבלתה.
מתרצת הגמרא: אמרי, התיב – בברייתא הראשונה, מדובר באופן
דהאב נכרא קפדנא הוא – אדם קפדן הוא, והראיה לכך שהוא
קפדן, דהא אין בניו סמוכין על שולחנו, ולכן אפילו במידי דאית להו
מעלמא וגם היה להם צער בגופם, קפיד. אבל הקמא – בברייתא
השניה, מדובר באב דלאו נכרא קפדנא הוא, והראיה לכך, דהא
בניו ובנותיו סמוכין על שולחנו, ובאדם כזה יש לחלק, דבי קא
קפיד, במידי דקא חסר ליה, אבל במידי דאית להו מעלמא, וכגון
כשאחר חבל בהם, שאין לו הפסד בדבר וגם בא להם הרווח על
ידי צער שבגופם, לא קפיד, ולכן אמרה הברייתא שנותנו להם
ולא לאביהם.
בברייתות לעיל התבאר שהחובל בקטן וצריך לשלם לו, יעשה לו
'סגולה', והיינו אוצר, ומבררת הגמרא מה הוא אוצר זה. מבארת
הגמרא: מאי 'סגולה', רב חסדא אמר, ספר תורה, שהקרי קיימת לו,
ובינתיים הוא לומד בו, והלימוד הוא הפירות, רבה בר רב הונא
אמר, דיקלא – דקל, דאכל מיניה תמיך – שיאכל ממנו הקטן
תמרים. והקרי תהיה קיימת לו.

פושט רב את הספק: אמר ליה רב, לא זכתה התורה לאב אלא את
שבה הנעורים עצמו בלבד, והיינו את כסף קידושה, אך לא את
דמי חבלתה. והבינה הגמרא שאף תשלום השבת הוא שלה.
מקשה הגמרא: איתיביה, שנינו במשנה (ע"א), החובל בעבד עברי,
תיב כבולו, חיון מן השבת, כיון שהיה – העבד שלו, כיון שמעשי
ידיו שייכים לרבו, וכיון שגם מעשי ידי הבת שייכים לאביה, יטול
האב את דמי השבת, שהרי הוא מפסיד מכך שאינה יכולה לעבוד.
מתרצת הגמרא: אמר אבי, מודה רב בתשלום השבת שהאב
נוטל, כיון דמעשה דיה כשהיא קטנה ונערה עד שעת בגרות,
דאבותיה הו, וממילא הוא נוטל את השבת שניתן לה תמורת היות
מעשי ידיה.
ממשיכה הגמרא לחקשות על רב: איתיביה, שנינו בברייתא,
החובל בבנו הגדול, יתן לו את תשלום החבלה מיד, אך החובל בבנו
הקטן, אף שהוא חייב לשלם לו, שהרי אין לו זכות בבנו, מכל
מקום לא יתנו לו מיד, שמה יאבדו, אלא יעשה לו קנויה – אוצר,
שהוא דבר המתקיים ואינו נאבד, והקטן יאכל ממנו פירות. החובל
בבתו הקטנה, פטור מלשלם לה, ולא עוד, אלא אפילו אחרים
שחבלו בה, תיבין ליתן את דמי חבלתה לאביה. והבינה הגמרא
שמדובר בברייתא בכל חמשת התשלומים, והיינו שלא כדברי רב
האומר שהבת עצמה מקבלת את דמי חבלתה. מתרצת הגמרא:
הקמא נמי מדובר רק בשבת, שבזה מודה רב שאביה נוטל, אך את
שאר החובות נותן החובל לבת עצמה:
הגמרא מקשה סתירה בין ברייתא זו לברייתא אחרת. מקשה
הגמרא: וכי הדין הוא שהחובל בבנו הגדול יתן לו את דמי החבלה
מיד, כמבואר בברייתא זו, ורמינהו, שנינו בברייתא אחרת, החובל
בבניו ובנותיו של אחרים, אם היו הנחבלים גדולים, יתן להם את
דמי החבלה מיד, ואם היו קטנים יעשה להם קנויה. אבל החובל
בבניו ובנותיו שלו, פטור לגמרי. ומשמע שאף אם חבל בבנו
הגדול פטור לגמרי. מתרצת הגמרא: אמרי, לא קשיא, קאן –
בברייתא השניה הפוטרת את החובל בבניו ובנותיו הגדולים,
מדובר בשפסומים על שולחנו ומונותיהם עליו, ואם לא יתנו לו
דמים אלו יש לחוש לאיבה, שנאה שתהיה ביניהם מחמת שהוא
מפרנסם והם תובעים ממנו ממון זה, וקאן – בברייתא הראשונה
המחייבת את החובל בבניו הגדולים, מדובר בשאין בניו סמוכין על
שולחנו, ואין חשש איבה, ולכן חייב לשלם להם, כעיקר הדין.
הגמרא דנה בדברי הברייתא לפי תירוצו זה. מקשה הגמרא: במאי
אוקימתא לקמייתא – במה העמדת את הברייתא הראשונה
שהחובל בבנו הגדול חייב בשאין סמוכין על שולחנו, אי הוי אמיא
סיפא, החובל בבתו הקטנה פטור, ולא עוד, אלא אפילו אחרים
שחבלו בה תיבין ליתן את דמי חבלתה לאביה, ואם מדובר בבת
שאינה סמוכה על שולחנו, אם כן לדידה קעי למיתב לה – צריך
החובל לתת לה גם את דמי השבת, דבעיא מוניה – שכן היא צריכה
כסף למונותיה, ומדוע אביה נוטל דמים אלו. מוכיחה הגמרא
שאם אין האב זן את ביתו אין דמי החבלה ניתנים לו: ואפילו למאן
דאמר בגיטין (יב), שיכול הרב לומר לעבד יעשה עמי את עבודתי,
ומכל מקום אינו נקד, הרי הני מילי – דברים אלו אמורים, רק בעבד
בנעני, דאמר ליה האדון, עבד עבדתיא בולי יומא – עבד כל היום,
ולאדוניתא, ויל סחר – ובלילה לך וסבב על פתחי בתי העיר, וקבל
מהם את מונותיך ואכול, אכל בעבד עבד דכתיב בו (דברים טו טז)
כי טוב לו עמך, ודורשים מפסוק זה, שהיה עמך במאכל ועמך
במשקה, שחייב האדון להאכילו ולהשקותו, לא – אינו יכול לומר
לו כן, וכל שכן שבתו הקטנה אינו יכול לומר כן, וממילא אם אינו
מפרנסה אינו זכאי במעשי ידיה, ולא בדמי השבת שלה.
מתרצת הגמרא: יש לבאר את הברייתא דאמר רבא גריה דרב
עולא בענין מעשה ידיה ומציאתה של הבת לאחר מיתת האב,
שאמרו בגמרא (כתובות מג.) שהם לעצמה ולא ליורשים באופן
שאין לה מונות מנסיו, וביאר רבא את החידוש בזה, שלא נצרכה
הלכה זו אלא להעדרה – למעשה ידיה ומציאתה העודפים על

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שישי עמוד ב

1 הגמרא חוזרת לדברי רב לעיל, שאין האב נוטל את דמי חבלתה
2 של בתו הקטנה שחבל בה אחר, ומביאה שנחלקו בזה אמוראים.
3 אומרת הגמרא: וכן אמר ריש לקיש כרב, שלא זפתה תורה לאב
4 בבתו הקטנה אלא את שבת הנעורים עצמו בלבד, ולא את דמי
5 חבלתה. ורבי יוחנן חלק ואמר, אפילו את דמי הפגיעה שפצע
6 אותה החובל זיכתה התורה לאב. והבינה הגמרא, שכוונתו

7 שפצעה בגבה וכדומה, שהוא מקום שאינו נראה לעין, ואין בכך
8 הפחתה משוייה.
9 מקשה הגמרא: וכי בפגיעה כזו סלקא דעתך שזיכתה התורה את
10 דמיהם לאב, והרי אפילו רבי אלעזר שהסתפק לעיל (ע"א) בדין
11 החובל בבת קטנה, לא קמיבעיא ליה אלא בחבלה כזו